

„Opbouw Drenthe” In de veranderende Drentse samenleving

MEJ. J. BOER
directrice Stichting Opbouw Drenthe

REEDS MEER DAN DERTIG JAAR heeft Opbouw Drenthe, als orgaan voor sociaal-cultureel werk, een eigen plaats ingenomen in de Drentse samenleving. Het Drenthe van 1926, waarin onder leiding van de toenmalige Commissaris der Koningin, mr. J. Th. Linthorst Homan, de Centrale Vereniging voor de Opbouw van Drenthe werd opgericht, was wel een volkomen andere wereld dan het Drenthe van 1959. De dynamische ontwikkeling, welke Drenthe in deze ruim dertig jaar doormaakte, heeft ook in het sociaal-culturele vlak grote veranderingen teweeg gebracht, veranderingen welke diep ingrepen in gezins- en dorpsleven.

In een veranderende samenleving veranderen ook de noden en behoeften en daarmee de voorzieningen op sociaal-cultureel gebied. De sociaal culturele problematiek van 1926 was een andere dan die van 1959. En toch kan tegelijkertijd gezegd worden: voor een deel is zij dezelfde gebleven. Er zijn behoeften, welke zich reeds in 1926 openbaarden, waarvoor in 1959 nog geen of onvoldoende voorzieningen zijn gevonden, men denke bijvoorbeeld aan: de volkshuisvesting, het cafévraagstuk. Er zijn ook voorzieningen, welke in 1926 doelmatig en verantwoord geacht werden, maar waarmee men in 1959 niet langer tevreden kan zijn. De eisen en normen zijn veranderd.

Dat het werk van Opbouw Drenthe, in dit tijdsbestek zich richtend op behoeften en voorzieningen in het sociaal-culturele vlak, zichzelf in de loop der jaren niet gelijk kon blijven, spreekt wel bijna vanzelf. Aan de veranderende situatie diende Opbouw Drenthe zich aan te passen. Dit was voor een levend orgaan een gebiedende eis, zelfs bestaansvoorwaarde. Door te beschrijven, hoe in de veranderende sociale omstandigheden van de laatste dertig jaar het werk van Opbouw Drenthe mee veranderde kan misschien het beste inzicht

Woning in het veen ± 1926

Arbeiderswoningen ± 1954 - gem. Emmen

gegeven worden in de meest essentiële kenmerken van het Opbouworgaan, nl. de combinatie van bewegelijkheid en standvastigheid, van veranderlijkheid en onveranderlijkheid. Hiertoe zal een zo beknopt mogelijke beschrijving gegeven worden van doelstelling, structuur en functie en van de verschillende werkvormen waartoe deze in het afgelopen tijdperk geleid hebben.

Een tijdsindeling in een viertal perioden vergemakkelijkt dit overzicht, nl.:

- I. 1926-1930: Buurthuiswerk in de veenstreken.
- II. 1930-1940: Van Buurthuiswerk tot Provinciale Diensten.
- III. 1940-1945: Noodwerk en Afbraak.
- IV. 1945-1957: Maatschappelijk opbouwwerk in moderne zin.

I. 1926-1930: BUURTHUISWERK IN DE VEENSTREKEN

Het meest op de voorgrond tredende sociale verschijnsel in de provincie Drenthe in deze periode was de grote armoede, de ontstellende noodtoestand in het veengebied. Z.O.-Drenthe was een zwarte plek op de overigens vrij propere kaart van Nederland in de twintiger jaren.

Massale werkloosheid, ontstellende woningtoestanden, een verpauperde bevolking levend in krotten en keten, zonder enig toekomstperspectief, kenmerkten het veengebied van Z.O.-Drenthe. Incidentele hulpacties bleken onvoldoende effect te hebben.

Het was mr. J. Th. Linthorst Homan, die inzag dat hier meer *duurzame* hulp verleend zou moeten worden, dat economisch, sociaal en cultureel *opbouwwerk* nodig zou zijn om dit „probleemgebied” werkelijk te helpen. In 1926 werd hiertoe de Centrale Vereniging voor de Opbouw van Drenthe opgericht. Een opzet, waarbij men in die jaren zijn tijd ver vooruit was en die uniek voor Nederland genoemd kon worden. Alles in deze opzet was modern en nieuw, zoals uit het volgende blijken moge:

De doelstelling: deze werd als volgt geformuleerd: „Het doel der vereniging is de bevordering van de culturele, hygiënische en economische opbouw der provincie Drenthe; meer in het bijzonder is het

haar doel werkzaam te zijn in het belang van de intellectuele ontwikkeling en de lichamelijke en stoffelijke welvaart der ingezetenen van dat gewest."

Hier vindt men reeds in 1926 de zgn. „comprehensive approach". Pas in veel latere jaren zou deze methode in de wetenschappelijke literatuur aanbevolen worden als de meest gewenste aanpak voor hulpverlening aan minder ontwikkelde gebieden.

De structuur: het orgaan werd samengesteld uit vertegenwoordigers van alle geestelijke groeperingen en uit de overheidssector. Twee elementen, welke bij de verdere ontwikkeling van de organisatie van het maatschappelijk werk in latere jaren een voorname rol zouden blijken te spelen. Op deze wijze werd getracht het orgaan *representatief* te doen zijn voor de Drentse samenleving. Deze moest zich als het ware weerspiegeld zien in het bestuur van het Opbouworgaan. Een verschil met latere jaren was, dat de provinciale samenleving door vertrouwenspersonen, niet door afgevaardigden van organisaties, gerepresenteerd werd.

De functie: van het begin af zag men de functie van het orgaan in de eerste plaats als een stimulerende en adviserende, hetgeen niet verhinderde, dat men op sommige punten door de nood gedwongen het directe werk zelf ter hand nam.

Werkvormen: Op alle drie in de doelstelling genoemde arbeids-terreinen: het sociaal-hygiënische, het economische en het (sociaal)-culturele werden activiteiten ontwikkeld.

Op *sociaal hygiënisch* terrein kunnen genoemd worden: de instelling van een districts-schoolartsdienst voor Z.O. Drenthe. Deze dienst was de eerste op het platteland van Nederland. Verder de medewerking aan consultatiebureaus en moedercursussen, door huisbezoek te doen en huisvesting te verlenen.

Op *economisch* gebied waren er initiatieven ter bevordering van de tuinbouw, zoals de stichting van een tuinbouwschool, een tuinbouw-voorbeeldbedrijf en een groentenveiling (Spes Nostra) te Nieuw-Amsterdam.

Op *sociaal-cultureel* terrein valt de oprichting van vier, later uitgebreid tot zes, buurthuizen in het veengebied te vermelden. Dit buurt-huiswerk werd door Opbouw Drenthe zelf ter hand genomen, door

middel van geschoolde beroepskrachten. Deze eerste maatschappelijk werksters, in dienst van Opbouw Drenthe, woonden in de buurthuizen en hadden als opdracht: de sociaal-culturele opbouw van dit gebied door middel van buurthuiswerk.

De buurthuizen werden kleine centra van maatschappelijk werk, van waaruit Opbouw Drenthe zich met allerlei activiteiten en diensten tot de bevolking in het noodgebied richtte. Ze boden voor iedere leeftijdsgroep iets. Zo o.m. voor:

Zuigelingen: omdat de zuigelingensterfte hoog was en aan de verzorging veel ontbrak, werden in het buurthuis consultatiebureaus gehouden, moedercursussen gegeven, hulp bij het vervaardigen van ledikantjes, wiegjes en babykleding verstrekt.

Kleuters: omdat de veenarbeid gezinsarbeid was en de kleuters of onder alle weersomstandigheden meegenomen werden naar het veen, of thuis onverzorgd achterbleven, werd in het buurthuis een kleuterklas gehouden, waar de kleuters een groot deel van de dag konden doorbrengen.

Schoolkinderen: Door de ongunstige gezinsomstandigheden, slechte woningen, primitiviteit van de ouders en het feit van de gezinsarbeid werd ook aan de opvoeding van de grotere kinderen weinig gedaan. Daarom gaf het buurthuis: clubwerk, kinderleeszaal, speelmiddagen, voorlees- en vertelmiddagen.

Rijpere jeugd: Voor de rijpere jeugd bestonden zeer weinig mogelijkheden van ontwikkeling en ontspanning. Daarom gaf het buurthuis: cursuswerk; voor jongens timmer- en tekencursussen, voor meisjes koken, naaien en handwerken; als ontspanning: volksdansen, toneelgroepen enzovoort.

Volwassenen: Ook voor volwassenen werden cursussen en lezingen gehouden, schaak- en damclubs opgericht. Bibliotheekwerk en huishoudelijke voorlichting vulden dit programma aan.

Daarenboven waren de maatschappelijke werksters vraagbaak voor allerlei moeilijkheden, die zich in de omgeving van het buurthuis voordeden, zoals eerste hulp bij ongelukken, toevlucht bij gezinsmoeilijkheden. Ook ver verwijderde instanties, als de Voogdijraad te Assen, maakten gaarne gebruik van de maatschappelijke werksters in de buurthuizen, als informatiebron, en toezichthoudster.

Tenslotte moet nog vermeld worden, dat in de buurthuizen een dienstbodeopleiding gegeven werd, waar meisjes uit het veengebied opgeleid werden voor een betrekking als dienstbode in de stad.

Ook ontstond hier reeds het eerste begin van wat later de z.g. „buitendienst” genoemd zou worden.

Voor een aantal jongens uit het veengebied waarvoor uithuisplaatsing aangewezen scheen, werden pleeg-werkgezinnen gezocht in de Achterhoek van Gelderland, een milieu, dat uit sociaal-pedagogische overwegingen, hiertoe buitengewoon geschikt was.

Al werkende bleek evenwel, dat Opbouw Drenthe met de keuze van „buurthuiswerk” als werkvorm voor zijn activiteiten op het sociaal-culturele vlak geen juiste keuze had gedaan. Hiermede wordt niets ten nadele van het werk of de werksters gezegd. Deze laatsten hebben met grote toewijding en met opoffering van alle persoonlijke comfort pionierswerk gedaan van de allereerste rang. Ze hebben temidden van deze bevolking geleefd en gewerkt en zich hieraan geheel gegeven. Ongetwijfeld is er van deze buurthuizen in de eerste jaren een zegenrijke invloed uitgegaan op de omgeving. Men vindt er thans soms nog de sporen van. Desondanks brak steeds duidelijker het inzicht door, dat een provinciaal orgaan, zoals Opbouw Drenthe was, samengesteld uit alle geestelijke groeperingen en de overheid dit sociaal-pedagogische werk op plaatselijk niveau niet zelf moest doen.

De volgende redenen waren hiervoor aan te geven: het buurthuiswerk was teveel van bovenaf „gedropt”, zonder dat de lokale samenleving bij de voorbereiding en opzet betrokken was. Daardoor stonden de buurthuizen toch min of meer als „Fremdkörper” in de plaatselijke samenleving, welke hiervoor geen enkele bijdrage had geleverd en geen enkele verantwoordelijkheid droeg.

Het door middel van overheidssubsidie (100% Rijkssubsidie)

relatief goed geoutilleerde werk met gebouwen, geschoolde krachten en moderne hulpmiddelen stak schril af tegen de eigen primitieve pogingen en mogelijkheden van de bevolking zelf, zoals deze verzorgd werden door evangelist, pastoor en onderwijzer. In plaats van stimulerend op de bevolking te werken, dreigde de zelfwerkzaamheid verlamd te worden. Men behoefde zelf niet actief te worden, want Opbouw zorgde wel voor alles.

Door sommige lokale groepen en figuren werd het werk van Opbouw Drenthe zelfs als *unfaire concurrentie* gezien en gevoeld. Dit gold vooral t.a.v. het jeugdwerk, omdat het clubwerk van het buurthuis, (toch), hoewel ongewild, min of meer concurreerde met kerkelijk jeugdwerk van verschillende richting en kleur.

Het bleek bijzonder moeilijk direct uitvoerend sociaal-pedagogisch werk te doen in opdracht en onder verantwoordelijkheid van een levensbeschouwelijk gemengd samengesteld orgaan als Opbouw Drenthe was. In de praktijk van het werk doken vele vragen op, waarop geen eensluidend antwoord mogelijk was. (de achtergrond van het clubwerk, de leatuurvoorziening, de zondagsrust, toneel, dans, etc.).

Uitbreiding van het werk over een groter gebied was bij deze opzet slechts mogelijk ten koste van grote bedragen, welke niet beschikbaar waren. Toch bleef de situatie onbevredigend door de zeer beperkte actie-radius van de vier gebouwen. Deze vormden vier eilandjes met zeer uitgebreide voorzieningen. Er omheen bevonden zich grote gebieden waar geen hulp geboden kon worden. Een gelijkmatige spreiding van het werk over het gehele gebied leek – ook in verband met het overheidssubsidie – gebiedende eis.

Tenslotte werd van de maatschappelijke werksters op teveel verschillende terreinen deskundigheid verwacht. Zij moesten nl. tegelijkertijd: kleuterleidster, jeugdleidster, bibliothecaresse, adviseuze voor huishoudelijke en kinderbeschermingszaken zijn!

Al deze punten tekenden zich in de eerste jaren steeds duidelijker af. Een kritische beschouwing hiervan, die vooral mogelijk werd doordat in 1927 mr. J. Cramer, als adjunct-secretaris, met de leiding van het gehele werk belast werd, leidde tot een geheel andere wijze van

werken, die meer in overeenstemming was met doelstelling, structuur en functie van het Opbouworgaan.

Deze kritische houding ten opzichte van het werk, zo kort na de start is weer een typisch voorbeeld van de moderne opzet en de bewegelijkheid van het jonge orgaan.

II. 1930-1940: VAN BUURTHUISWERK TOT PROVINCIALE DIENSTEN

Was in de twintiger jaren de noodsituatie in de Drentse venen het meest op de voorgrond tredend verschijnsel van sociale nood in de provincie Drenthe, in de loop van de dertiger jaren veranderde dit beeld.

De grote economische crisis, die de gehele wereldsituatie beheerste werd ook in Drenthe waarneembaar.

De werkloosheid, hier reeds in normale tijden een probleem, greep wijd om zich heen, niet alleen de groep der veenarbeiders treffend, maar in veel wijder kringen slachtoffers makend. Het kleine-boeren-vraagstuk werd op de Drentse zanddorpen een urgent probleem, de jeugdwerkloosheid een plaag, die iedere gemeente kende. Armoede en ontbering waren overal aanwezig. Een aan het eind van de dertiger jaren, door Opbouw Drenthe ingesteld onderzoek naar de toestand van kleding en dekking in de provincie Drenthe bracht ontstellende tekorten aan het licht. De gemeentebesturen en het Provinciaal Bestuur waren machteloos, wjl gesaneerd. Overal heerste bezuinigingswoede. Het bestaan van Opbouw Drenthe, nog steeds uitsluitend op gelden van de Rijksoverheid drijvend, heeft in deze jaren zelfs menigmaal op het spel gestaan.

Het lag voor de hand, dat nu niet langer sprake was van een min of meer geïsoleerd noodgebied, maar van een diffuse spreiding van de behoeften over de gehele provincie, Opbouw Drenthe de blik niet langer uitsluitend op de Z.O.-hoek kon richten. Te duidelijk bleek, dat voorzieningen, welke hier in de eerste jaren getroffen waren, evenzeer noodzakelijk waren in alle andere delen van de provincie. Aan kleuterscholen bijvoorbeeld bestond overal behoefte, aan goed geleid jeugdwerk, aan huishoudelijke voorlichting evenzeer.

Zo vonden in deze periode grote verschuivingen in het werk plaats, waarbij de uitgangspunten waren:

- a. een gelijkmatige spreiding van het werk over de gehele Z.O.-hoek, later over de gehele provincie Drenthe;
- b. bevordering van de zelfwerkzaamheid van de bevolking;
- c. in verband met b. een meer secundaire functie van het Opbouworgaan ten opzichte van plaatselijk uitvoerend werk (stimulerend, adviserend, service biedend);
- d. het beschikbaar stellen van deskundigheid op provinciaal niveau in een voortdurend samenspel met de bevolking;
- e. het mogelijk maken van op grond van de levensbeschouwing gevarieerde werkvormen en werkinhoud.

Wanneer het werk in deze periode gekenschetst wordt als een ontwikkeling van buurthuiswerk tot Provinciale Diensten dan geldt dit in de meest letterlijke zin van het woord. Men heeft nl. telkens een bepaald onderdeel van het buurthuiswerk als het ware uit het buurthuisgebouw gelicht en zo georganiseerd, dat het overal in de provincie onafhankelijk van een buurthuis als gebouw toegepast kon worden.

Uit de kleuterklas in het buurthuis groeide de Dienst der Kleuterscholen. Uit het clubhuiswerk in het buurthuis kwam het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk voort. Uit de adviserende en toezicht houdende functie van de maatschappelijke werkster in het buurthuis ontstond het Bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk. Uit het cursuswerk op huishoudelijk gebied en uit de dienstbodenopleiding ontstond de afdeling Nijverheidsonderwijs voor meisjes en de Huishoudelijke Voorlichting.

Over elk dezer diensten valt het een en ander te vermelden:

A. De dienst der kleuterscholen

In plaats van het zelf in standhouden van vier kleuterscholen in de buurthuizen stelde Opbouw Drenthe zich thans tot taak: bevordering van het kleuteronderwijs in geheel Z.O.-Drenthe, later in de gehele provincie. Men ging er hierbij vanuit, dat een behoorlijke voorziening zou eisen, dat zoveel mogelijk iedere lagere school in het

gebied een eigen kleuterschool zou krijgen. Aangezien er geen enkele wettelijke regeling op dit gebied bestond en gemeentebesturen en provincie voor dit doel geen financiële steun konden bieden, moest dit plan geheel uit particuliere gelden ontwikkeld worden.

Allereerst verzekerde Opbouw Drenthe zich van deskundigheid op dit terrein, door het aanstellen van een eigen inspectrice voor het kleuteronderwijs. In de tweede plaats werd te Emmen een opleidingscursus voor kleuterleidsters in het leven geroepen. De aanvankelijk geheel onbevoegde leidsters werden hier naar verkiezing opgeleid voor het Neutrale, het Christelijk of het Rooms-katholieke diploma.

Al spoedig bleek toen dat het bevorderen van kleuteronderwijs uit sociaal-pedagogische overwegingen niet verantwoord was, wanneer niet gezorgd werd, dat dit onderwijs gegeven werd in een uit sociaal-hygiënisch oogpunt verantwoorde omgeving. Zo moest Opbouw Drenthe nieuw- en verbouw van lokaliteiten voor het kleuteronderwijs gaan bevorderen.

Aan de bevolking werd bekend gemaakt, dat wanneer men ter plaatse een bedrag van f 2.000,— à f 2.500,— bijeen bracht voor de bouw van een kleuterschool, Opbouw Drenthe dit bedrag zou verdubbelen. In die tijd bouwde men een éénklassige kleuterschool voor f 4.000,— à f 5.000,— Opbouw Drenthe moest om deze bedragen te kunnen verschaffen zelf uit bedelen gaan. Allereerst bezocht hiervoor de adjunct-secretaris, gewapend met een zgn. miljoenenboekje, de miljonairs van Nederland, met zeer bevredigende resultaten, totdat in 1929 de beurscrach in New York aan deze strooptocht een halt toeriep. Toen werd tot een adoptiesysteem overgegaan, waarbij huishoudscholen, lycea en andere onderwijsinrichtingen elders in het land bereid gevonden werden een kleuterschool in Drenthe te adopteren en hiervoor door middel van een bazaar of verloting f 2.000,— à f 2.500,— bijeen te brengen. Dit plan gelukte wonderwel en tot aan de huidige dag spreken de namen van verschillende kleuterscholen in Z.O. Drenthe van relaties met scholen in het westen des lands.

Voor de exploitatie van de scholen werd door Opbouw Drenthe een subsidie van f 6,— per kind per jaar beschikbaar gesteld.

Met de inspectie van de Volksgezondheid vond regelmatig overleg plaats over de dienst van de kleuterscholen. T. a. v. de vraag: openbaar

of bijzonder kleuteronderwijs ging Opbouw Drenthe uit van de gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs, waardoor dus zowel neutrale, als christelijke en rooms-katholieke schooltjes van deze regelingen profiteerden.

Door de volkomen reorganisatie van vier eigen kleuterklassen tot een Dienst van het Kleuteronderwijs werd aan alle, in de aanhef van dit hoofdstuk genoemde, uitgangspunten recht gedaan: een gelijkmatige spreiding van de voorziening werd mogelijk, de bevolking was er zelf bij betrokken, moest in actie komen, zelf geld verzamelen, vóór Opbouw Drenthe iets deed. De leidsters in de schooltjes waren meisjes uit de dorpen zelf, die pas na indiensttreding opgeleid werden, hetgeen mogelijk was door het ontbreken van elke wettelijke bepaling. Opbouw Drenthe vervulde een secundaire functie, waarbij deskundigheid op dit speciale terrein beschikbaar gesteld werd. Het was mogelijk bij deze werkwijze recht te doen aan alle levensbeschouwelijke uitgangspunten.

B. Het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk

Zoals de dienst der kleuterscholen a.h.w. uit de kleuterklas in het buurthuis gegroeid was, evolueerde het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk uit het club- en volksontwikkelingswerk in de buurthuizen. Niet langer was het doel: het zelf organiseren van jeugdwerk voor de jeugd in de onmiddellijke nabijheid van het buurthuis, maar het bevorderen van *jeugd en ontwikkelingswerk* in de ruimste zin in de gehele provincie Drenthe. Uitgangspunt was, dat het werk zelf gedaan diende te worden door vrijwillige krachten, die plaatselijk aanwezig waren. Dit was ook het patroon van het in die jaren bestaande en nieuw opgerichte werk. In deze jaren beleefde de provincie Drenthe nl. min of meer een „revival” op het gebied van het jeugdwerk. Jonge predikanten, zelf gevormd door de jeugdbewegingsgolf na de eerste wereldoorlog (N.C.S.V. V.C.S.B.) kwamen zeer jeugdwerk-minded naar Drenthe en stichtten in veel Drentse dorpen nieuwe jeugdorganisaties, zoals de Rijzende Kerk of bliezen reeds lang bestaande organisaties zoals Chr. Jonge Meisjes en Chr. Jonge Mannen Verenigingen nieuw leven in. In deze jaren was vrijwel iedere jongere

predikant jeugdlerer. Ook aan r.k. zijde ontstonden in die jaren de eerste jeugdorganisaties. Al deze organisaties ontbrak het evenwel aan leiders en hulpmiddelen. Financiële steun van overheidswege was ondenkbaar. Van de centrale verbanden der landelijke organisaties merkte men in Drenthe weinig. Deze organen hadden zelf ook slechts een bescheiden apparatuur en geen financiële middelen om meer dan sporadisch tot de randgebieden door te dringen.

Opbouw Drenthe maakte zich nu op, door middel van het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk de voorwaarden voor het jeugd- en volksoptewikkelingswerk zo gunstig mogelijk te helpen maken:

- a. door het beschikbaar stellen van deskundige krachten, die adviserend zouden kunnen optreden en leiderscursussen zouden kunnen geven;
- b. door het beschikbaar stellen van een arsenaal van hulpmiddelen, waaruit het jeugdwerk zou kunnen putten. Tot deze hulpmiddelen behoorden; een bibliotheek met handleidingen, studieboeken op het terrein van het jeugdwerk, een collectie handenarbeidmodellen met patronen en materialen, een collectie toneelstukjes, lekespelen, samenspraken, een poppenkast, en ten slotte een costumecentrale, waar een groot aantal toneelkieren beschikbaar waren, voor uitvoeringen, ouderavonden etc.

Het Instituut beschikte in die jaren over drie aangestelde krachten, voor het jeugdwerk opgeleide maatschappelijke werksters, die om aan de verschillende levensbeschouwelijke behoeften te kunnen voldoen van drie verschillende richtingen waren. (Ned. herv., Geref., R.K.). Zo kon iedere jeugdorganisatie voorgelicht worden door iemand van de eigen levensovertuiging, zo kon ook bij de keuze van de hulpmiddelen onderscheid gemaakt worden tussen de zaken die verschillende groepen verschillend verlangden. (Bijvoorbeeld toneelstukken, samenspraken, lekespelen).

Door de functionarissen van het Instituut zijn in de dertiger jaren vele cursussen gegeven, zowel aan jeugdlerers als aan het kader van andere organisaties, bijvoorbeeld aan bestuursleden van de Bond van Plattelandsvrouwen. Ook werd het Instituut ingeschakeld bij het

jeugdige-werklozenwerk, waarvoor zelfs korte tijd een speciale functionaris in dienst is geweest.

Ook bij deze omschakeling kon men zeggen, dat aan alle in het begin van dit hoofdstuk opgesomde punten voldaan werd. Ook hier werd spreiding over de gehele provincie mogelijk. Het Instituut kreeg nl. een afdeling te Assen en te Emmen. De secundaire functie van het Opbouworgaan t.a.v. het plaatselijk werk, de zelfwerkzaamheid van de bevolking gecombineerd met deskundigheid op provinciaal niveau werden gerealiseerd. Aansluiting aan de levensbeschouwelijke verscheidenheid in de bevolking op dit terrein werd mogelijk.

In bijzondere noodsituaties was het Instituut een flexibel orgaan zoals bij het eerder genoemde werk voor jeugdige werklozen en later bij de Ontwikkeling en Ontspanning voor de militaire grensbewaking in 1939 bleek. Het Instituut voorzag toen o.m. de, op afgelegen posten gelegerde, militairen van de grensbewaking met lectuur en handenarbeid, terwijl de Kerstviering voor deze verspreide posten door het Instituut in samenwerking met veldprediker en aalmoezenier op zodanige wijze verzorgd was, dat deze voor het gehele land overgenomen werd.

C. Het Bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk

Het was bij het werken in de buurthuizen al duidelijk geworden, dat ieder dorp in de Drentse samenleving zijn individuele noodgevallen en zijn probleem-gezinnen had. Lichamelijk gebrekkigen, geestelijk gestoorden, ongehuwde moeders met haar kinderen, verwaarloosde kinderen, ontslagen gevangenen, alcoholisten, voor al deze zorggevallen was ter plaatse vaak weinig hulp aanwezig. Gespecialiseerde sociale instellingen voor deze gevallen bestonden weliswaar in de stedelijke centra, deze drongen echter vaak niet tot het platteland door, zodat vele plattelandsgevallen nooit of in een te laat stadium door hulpverlenende instanties bereikt werden. Zoals de maatschappelijke werksters in de buurthuizen de vraagbaak geweest waren, enerzijds voor de bevolking zelf, anderzijds voor de instellingen, zo werd ook buiten de buurthuizen in de Drentse gemeenten de behoefte gevoeld aan een intermediair tussen zorggevallen en hulpverlenende

instanties. Om hierin te voorzien werd door Opbouw Drenthe in de dertiger jaren opgericht het Bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk. Eerst uitsluitend in de Z.O.-hoek, maar later over de gehele provincie Drenthe werd in iedere gemeente (en in uitgestrekte gemeenten in meerdere onderdelen der gemeente) een *plaatselijke commissie* ingesteld, waarin de bevolking in haar godsdienstige en maatschappelijke schakeringen vertegenwoordigd was, door personen, die uit de aard van hun werkkring dagelijks met de bevolking in aanraking kwamen (predikant, pastoor, postbode, vertegenwoordiger gemeentebestuur, onderwijzer, wijkzuster, melkboer, etc.). Deze commissies hadden allereerst tot taak als „opvang” – en „doorgeef”-centra te fungeren, door na te gaan of zich in het door haar bestreken rayon zorggevallen voordeden. Door een voortdurend samenspel tussen districts maatschappelijke werksters van Opbouw Drenthe en de commissies werden deze gevallen dan doorgegeven aan de instantie waar ze thuis behoorden, zoals Voogdijraad, A.V.O., etc. Ook werd een aantal gevallen ter plaatse opgelost, (bijv. woningnoodgevallen).

Het gehele werk van de plaatselijke commissie was er op gericht de bevolking zelf, gerepresenteerd in de commissie, bewust te maken van de individuele noden en de mogelijkheden van hulp. De commissieleden kregen langzamerhand „oog” en „oor” voor de zorggevallen uit hun omgeving, terwijl door het samenspel met een beroepsmaatschappelijk werkster het peil van het werk gegarandeerd werd en gezorgd werd, dat de commissies de specifieke functies van „opvang” en „doorgeef”-centra bleven uitoefenen. Om zich een goede voorstelling van het werk dezer commissies te maken moet men zich realiseren, dat in deze jaren in de Drentse dorpen geen enkele andere organisatorische vorm van maatschappelijk werk bestond, en dat nog nergens een plaatselijke maatschappelijke werkster, hetzij in dienst der gemeente of der kerken aangesteld was.

Door deze dienst zijn in de loop van de dertiger jaren, vele zorggevallen vroegtijdig herkend en in contact gebracht met instellingen, die geëigend waren om hulp te verlenen, omgekeerd profiteerden tal van instellingen en personen (voogdijraad, kinderrechtter) van de commissies als informatiebron.

De buitendienst: In de buurthuizen zag men zich geconfronteerd met het vraagstuk, dat vele jongeren thuis niet te handhaven waren. In de grote gezinnen waren het vooral de oudere jongens, die een groot deel van het jaar thuis werkloos rondhingen en het toch reeds labiele gezin bijzonder bezwaarden. Ook voor de grotete meisjes was er buiten het eigen gezin geen emplooi te vinden. In de buurthuizen trachtte men na een dienstbodenopleiding voor deze meisjes een betrekking te vinden als huishoudelijke hulp buiten Drenthe. De eerste pogingen waarbij de meisjes te ver van huis en in te verschillend milieu geplaatst werden (Den Haag, Amsterdam) mislukten, maar langzamerhand ontstond in de Achterhoek van Gelderland een omvangrijk „afzetgebied” voor Drentse jongens en meisjes, die om een of andere reden uit huis geplaatst moesten worden. Een mogelijkheid, die begrijpelijk is, wanneer men zich realiseert, dat de Achterhoekse omgeving juist voor deze jeugd een goed opvoedingsmilieu betekende.

Toen dan ook in de eerdergenoemde plaatselijke commissies voor jeugdzorg en maatschappelijk werk en van allerlei kinderbeschermingsinstanties steeds meer vraag ontstond naar pleegwerkgezinnen in de Achterhoek, heeft Opbouw Drenthe daartoe een speciale tak van dienst ingesteld. Een maatschappelijk werkster werd geheel belast met de zorg voor deze plaatsingen. Ook in het werk van de afdeling Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk kwamen de, in het begin van dit hoofdstuk geformuleerde, uitgangspunten volledig tot hun recht. Spreiding over de gehele Z.O.-hoek en later over de gehele provincie Drenthe, was mogelijk. Opbouw Drenthe vervulde hier een secundaire rol, nl. door het verlenen van intermediaire diensten tussen „geval” en „instelling”. De bevolking was actief bij het werk betrokken, er was een zekere mate van deskundigheid aanwezig. Wat de levensbeschouwelijke aspecten betreft werd er van uitgegaan, dat iedere pupil geestelijk ergens „thuis” hoorde, zodat bij de plaatsing in pleeggezinnen hiermede rekening gehouden werd. Ook bij de keuze van toezichthouders speelde deze factor vanzelfsprekend een rol. De samenstelling van de plaatselijke commissies, uit alle groepen van de bevolking was hiervoor een waarborg.

D. Nijverheidsonderwijs voor meisjes en huishoudelijke voorlichting

Uit de, in de buurthuizen gegeven kook- en naailessen, was gebleken dat er behoefte bestond aan huishoudonderwijs, voor vrouwen en meisjes, in zeer eenvoudige vorm, aangepast aan het levenspeil van het veen- en landarbeidersgezin. In deze jaren werden de huishoud- en landbouwhuishoudscholen, die bovendien nog gering in aantal waren en daardoor moeilijk te bereiken, als regel niet bezocht door deze categorie van meisjes. Deze meisjes waren meestal reeds jong in het produktieproces betrokken en daarom niet in staat regelmatig enige jaren achtereen een nijverheidsschool te bezoeken. Tijdens de veen-campagne, maar bovendien tijdens de aardappelcampagne werkten deze meisjes hele dagen in het veen en op het land. De vrouwen uit deze categorie van gezinnen hadden dan ook praktisch geen van allen ooit enig huishoudonderwijs genoten. Op tweeërlei wijze trachtte Opbouw Drenthe in dit tekort te voorzien:

- a. Door *ambulante* landbouwhuishoudcursussen voor meisjes te organiseren op tal van plaatsen in Z.O.-Drenthe. Later ook in andere gebieden van de provincie, waar voldoende leerlingen te vinden waren. De lessen werden in alle mogelijke gebouwtjes eens per week gegeven door reizende leraressen.
- b. Door cursussen op het gebied van de Huishoudelijke Voorlichting voor Vrouwen.

In de dertiger jaren was nl. als verlengstuk van de crisismaatregelen voor de kleine boeren landelijk op initiatief van de Inspectrice van het Landbouwhuishoudonderwijs opgericht: de Stichting voor Huishoudelijke Voorlichting ten Plattelande. Deze Stichting, die een gedecentraliseerde werkwijze had, waarbij iedere provincie een eigen contactpunt kreeg, vroeg in Drenthe onderdak bij de Stichting Opbouw Drenthe. Dit onderdak werd gaarne gegeven, want door middel van deze organisatie werd het mogelijk ook de getrouwde vrouwen met huishoudelijke voorlichting te bereiken. In de dertiger jaren hebben de, door deze organisatie ter beschikking gestelde, leraressen (NXIX en Na) bijzonder goed en nuttig werk gedaan. Duizenden cursisten hebben hiervan geprofiteerd en in de meest benarde tijden leren toveren met het weinige, dat aanwezig was. Ver-

meldenswaard is nog het feit, dat, om aan het schrijnend tekort aan beddegoed tegemoet te komen, op deze cursussen in Drenthe in de laatste jaren voor de oorlog uitbrak, 12.000 gestikte dekens door de vrouwen zelf vervaardigd werden. Opbouw Drenthe had de gehele organisatie van deze grootscheepse actie, de aankoop van het materiaal, de distributie ervan en de administratie in handen.

Wanneer ook deze afdeling getoetst wordt aan de, in de aanvang van dit hoofdstuk gestelde uitgangspunten, blijkt dat niet aan alle gestelde eisen voldaan wordt.

Wel is spreiding op ruimere schaal van wat eens tot binnen de buurthuizen beperkt was, mogelijk geworden. Ook heeft een zekere deskundigheid zijn intree gedaan, levensbeschouwelijk lagen hier geen moeilijkheden omdat men toen (nog) vond, dat koken en naaien als strikt *huishoudtechnische* voorlichting aan alle groepen gezamenlijk gegeven kon worden.

Opbouw Drenthe had op dit gebied een typisch subsidiaire taak. Er bestond een tekort aan opleidings- en vormingsmogelijkheden, dat door geen der bestaande organen gevuld kon worden.

De functie van Opbouw Drenthe was hier minder een secundaire en de bevolking droeg zelf minder bij in dit werk. Dit laatste vond zijn oorzaak in het feit, dat Opbouw Drenthe deze cursussen alleen kon realiseren binnen het raam van de N.O. wet, waardoor men in het patroon van het ambulante huishoudonderwijs viel. Wel kan als humoristische noot nog opgemerkt worden, dat bij het eerste bezoek van de jeugdige adjunct-secretaris van Opbouw Drenthe aan de bejaarde inspectrice van het huishoudonderwijs (mevrouw Leliman Bosch) voorgesteld werd de huishoudelijke voorlichting aan de bevolking in handen te leggen van lokale krachten, zoals de predikantsvrouw, de doktersvrouw, etc. Deze zouden dan door bevoegde krachten hiervoor klaargemaakt moeten worden. Deze werkwijze zou beter gepast hebben in de „policy” van Opbouw Drenthe, maar zij werd volledig verworpen, als zijnde volkomen ontoelaatbaar vanuit onderwijsstandpunt. Wie schetst echter de verbazing van de adjunct-secretaris, toen dertig jaar later de expert bij uitstek in de huishoudwetenschappen, mevrouw professor Willinge Prins-Visser, in een voordracht in

Drenthe vertellend over ervaringen opgedaan tijdens een Amerikaanse reis, berichtte dat één van de dingen, die ons voorlichtingswerk van Amerika kon leren was, het gebruik maken van „local leaders”!

E. De Vrouwelijke Hulpverlening

Vergeleken bij de tot dusver behandelde onderdelen welke allen voortkwamen uit oorspronkelijke buurthuisactiviteiten, is de dienst van de Vrouwelijke Hulpverlening een geheel nieuwe loot aan de stam van Opbouw Drenthe.

Haar ontstaan in 1939 is typisch een gevolg van de tijdsomstandigheden geweest, haar voortbestaan tot op de huidige dag een bewijs van haar levensvatbaarheid en doeltreffendheid ook in minder benarde tijden. Toen in 1939 de oorlogsdreiging in de lucht zat en men overal in den lande zich een voorstelling trachtte te maken van de ramp, die onontkoombaar scheen, gingen ook bij Opbouw Drenthe de gedachten in de richting van een mogelijke hulpverleningstaak in oorlogstijd.

Omdat men van de gedachte uitging, dat de mannen dan weg zouden zijn („achter de waterlinie”) ontstond de gedachte, dat een groot leger van vrouwelijke vrijwillige hulpkrachten gemobiliseerd zou moeten kunnen worden, als de nood aan de man kwam.

Elders in het land zag men ook dergelijke pogingen, bijv. het Korps Vrouwelijke Vrijwilligers te Amsterdam. Daar Drenthe echter als plattelandsgewest een geheel eigen structuur vertoonde werd tot een eigen organisatie-vorm besloten. Geen grote vereniging met persoonlijke leden, maar een federatief orgaan, opgebouwd op de bestaande, veelal zeer actieve vrouwenorganisaties. In iedere gemeente werd een plaatselijk comité voor Vrouwelijke Hulpverlening opgericht, waarvan als regel de burgemeestersvrouw voorzitter werd en waarin alle vrouwenverenigingen ter plaatse vertegenwoordigd waren. De gedachte was, dat dit apparaat alleen zou dienen om de vrouwenorganisaties in beweging te krijgen, wanneer dit voor hulpverlenend werk nodig zou zijn. Door één druk op de knop, zouden honderden vrouwen, leden van organisaties, actief worden.

Als provinciale top werd een Provinciaal Comité gevormd onder présidium van de echtgenote van de commissaris van de Koningin,

waarin vertegenwoordigsters van de provinciale besturen der vrouwenorganisaties in Drenthe zitting hadden.

Een der functionarissen van Opbouw Drenthe nam het secretariaat waar. De nieuwe organisatie kon in 1939 reeds haar doelmatigheid bewijzen toen in een grootscheepse brei-actie voor de militairen der grensbewaking honderden slipovers, mutsen, dassen en polsmoffen in een ongelooflijke korte tijd gebreed werden.

Het was verrassend te zien hoe goed het apparaat werkte, hoe snel de opdrachten werden doorgegeven en uitgevoerd en wat de verenigde Drentse Vrouwelijke Vrijwilligers tot stand konden brengen.

Wanneer hiermede de periode 1930-1940 afgesloten wordt betekent dit niet, dat in deze jaren de Stichting Opbouw Drenthe op de andere sectoren van het sociaal-hygiënisch en economisch werk geheel stil zat. De schoolartsdienst functioneerde al deze jaren door onder het bestuur van Opbouw Drenthe. Op sociaal-cultureel gebied vonden ook nog andere activiteiten plaats, o.a. de voorbereiding voor een toeristisch belangrijk rijwielpadennet in Drenthe. Ook werd door de inmiddels tot directeur bevorderde adjunct-secretaris op allerlei terreinen, waarvoor later gespecialiseerde diensten in het leven geroepen zouden worden, onderzoekwerk gedaan en rapport uitgebracht, soms aan het College van Gedeputeerde Staten, soms aan andere instanties. Zo kan o.a. vermeld worden een onderzoek naar de woningsituatie in Drenthe, de sociaal-economische aspecten van grenswijzigingsplannen tussen verschillende gemeenten, een onderzoek naar de toestand van kleding en dekking, een voorbereidend onderzoek voor de totstandkoming van de Provinciale Psychiatrische Voor- en Nazorgdienst. Ook werd onder auspiciën van Opbouw Drenthe met jeugdige werkløzen de jeugdherberg te Emmen gebouwd.

Samenvattend kan over deze periode gezegd worden, dat het werk van Opbouw Drenthe in deze jaren doorgedrongen is in velerlei vorm tot in alle uithoeken van de provincie. Het was principieel goed doordacht en kenmerkte zich door een service-karakter van directe praktische betekenis, terwijl het uiterst gevoelig reageerde op iedere nieuwe situatie in de Drentse samenleving en op de noden van de tijd. Het is voornamelijk in deze jaren geweest, dat Opbouw Drenthe wortels kreeg in de provincie.

III. 1940-1945: NOODWERK EN AFBRAAK

Toen op 10 mei 1940 de Duitsers ons land binnenvielen ontstond daarmee, ook omdat Drenthe grensprovincie en dus onmiddellijk bezet was, een chaotische toestand. Het betekende echter nog niet het einde van de werkzaamheden van Opbouw Drenthe.

Tijdens de overval der Duitsers, dus vóór onze capitulatie, stelde Opbouw Drenthe zich geheel ter beschikking van het Provinciale Rode Kruis te Assen. Het bureau werd hieraan als hoofdkantoor afgestaan, geholpen werd verder bij de inrichting van een noodziekenhuis, het transport van verplegingsartikelen, het opzetten van een inlichtingendienst en ander direct noodwerk. Onmiddellijk na de capitulatie reisde de directeur naar Rotterdam om aan de door het bombardement zo zwaar getroffen stad Drentse hulp te bieden. Als gevolg hiervan kwamen in de volgende maanden grote groepen Rotterdamse kinderen naar Drentse pleeggezinnen. De organisatie hiervan werd geheel door de Vrouwelijke Hulpverlening verricht, waarbij dit nieuwe orgaan zijn vuurproef glanstrijk doorstond. Belangrijk was hierbij dat het hulpverleningsapparaat onmiddellijk klaar stond, waardoor deze uiterst snelle reactie mogelijk was.

Langzaam aan werd echter steeds duidelijker dat de dagen van Opbouw Drenthe geteld waren, dat het niet mogelijk was het werk, geschoeid op de leest van een democratische samenleving, voort te zetten in een genazificeerde maatschappij. Eerst werd allerlei werk onmogelijk, doordat maatregelen afkwamen, waaraan men zich niet wilde en kon onderwerpen (uitsluiting van Joodse vrouwen en meisjes van cursussen, aansluiting van het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk bij de Kultuurkamer, dreigende inbeslagneming van de jeugdherberg te Emmen, waarin Rotterdamse kinderen gehuisvest waren) totdat tenslotte in de zomer van 1942 het plotseling einde kwam door het bericht dat een Nazi-figuur als gemachtigde over het bestuur van Opbouw Drenthe was aangesteld. Dit was voor het bestuur het teken om af te treden en voor de functionarissen om onder te duiken, nadat nog snel aan alle steunpunten in de provincie bericht was hoe de zaken stonden. Over de periode van 1942 tot de bevrijding in 1945 valt verder niets te vermelden. Van N.S.B.-zijde heeft men in

deze jaren getracht nog wat voort te werken in nauw contact met de Nederlandse Volksdienst en Winterhulp. Door gebrek aan medewerking, aan functionarissen en door de langzamerhand volkomen gedesorganiseerde situatie in het land, is hiervan weinig terecht gekomen.

IV. 1945-1957: MAATSCHAPPELIJK OPBOUWERK IN MODERNE ZIN

In geen enkele periode zijn de veranderingen en verschuivingen in de Drentse samenleving zo groot geweest als in deze jaren. Van zijn doelstelling uit moest het Opbouworgaan op deze veranderingen snel reageren. Onmiddellijk na de bevrijding was Opbouw Drenthe weer present, wel zwaar gehavend in materiële zin, echter vol goede moed wat de ontwikkelingskansen betreft in een maatschappij waar „Wederopbouw” en „Volksherstel” de woorden van de dag waren. De eerste twee jaar na de bevrijding werden voor een groot deel in beslag genomen door het verrichten van allerlei „nood”werk, zoals de Bijzondere Jeugdzorg (de zorg voor kinderen van geïnterneerde N.S.B.ers) en de nazorg van de politieke delinquenten. Ook met de Stichting Volksherstel in Drenthe werd nauw samengewerkt o.m. bij de zorg voor oorlogsslachtoffers en bij het vakantiewerk voor vermoeide huisvrouwen. Zo gauw men echter de handen weer enigszins vrij kreeg werd begonnen met de „wederopbouw” van Opbouw Drenthe. Sommige vooroorlogse onderdelen van het werk zoals: de afdeling Kleuteronderwijs en de Vrouwelijke Hulpverlening waren uit eigen kracht reeds dadelijk in 1945 weer aan het werk gegaan. Anders lag het met de diensten: het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk en het Bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk. In een volkomen ontredderde samenleving, waar alle verenigingsleven weer opnieuw opgebouwd moest worden, waar bovendien een tekort was aan alle materiële hulpmiddelen, had het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk de eerste twee jaar weinig kansen. Het Bureau Jeugdzorg was geheel in dienst gesteld van de Bijzondere Jeugdzorg: de zorg voor \pm 2000 kinderen van geïnterneerde ouders, bij de bevrijding ondergebracht in \pm 30 noodkindertehuizen in

Drenthe. Ook de zorg voor politieke delinquenten in samenwerking met de Stichting Nazorg Politieke Delinquenten, vereiste veel tijd en aandacht.

Het Nijverheidsonderwijs voor meisjes en de Huishoudelijke Voorlichting voor vrouwen kwamen langzaam maar zeker weer op gang, hoewel hier ook het verloren gaan van leermiddelen en materialen, die voorlopig moeilijk aan te vullen waren, een handicap vormde.

Omstreeks 1950 was echter het Opbouworgaan weer volledig hersteld. Het verslag van de werkzaamheden over de periode 1945-1950 gewaagt hiervan met voldoening en trots. Misschien duidelijker dan ooit te voren lagen de principiële grondslagen vast: de fundering in het beginsel der geestelijke vrijheid, de structuur opgebouwd uit vertegenwoordigers van kerkelijk en particulier initiatief en van de overheid, de functie als stimulerend, adviserend, servicegevend orgaan, als punt van overleg en samenwerking tussen de vele instanties in de sociaal-culturele sector.

In deze jaren veranderde ook de juridische status van het orgaan en de financieringswijze.

In 1948 werd de „Centrale Vereniging voor de Opbouw van Drenthe” omgezet in de „Stichting Opbouw Drenthe”. De reden waarom dit gebeurde was dat deze juridische vorm beter paste bij de reeds jarenlang bestaande werkwijze. Ook waren na de oorlog in de andere provincies soortgelijke organen ontstaan, waarvan de meesten de Stichtingsvorm kozen. Het Stichtingsstatuut werd bij deze gelegenheid aangepast aan de formuleringen, welke bij de andere Opbouworganen gekozen waren. Dit was voor Opbouw Drenthe geen ingrijpende verandering, de andere organen waren immers naar het Drentse voorbeeld opgericht.

Een ander belangrijk punt was dat in 1948 voor het eerst de Staten van Drenthe tot subsidiëring van het Opbouworgaan overgingen. De gehele financiering van Opbouw Drenthe werd grondig gewijzigd. Terwijl vóór de oorlog praktisch alle geldmiddelen (zowel particuliere- en overheids-) buiten Drenthe gezocht moesten worden, kwam na de oorlog de mogelijkheid, in de provincie zelf geldbronnen aan te boren. De collecte Oktobermaand-Drenthemaand, welke sinds 1947 een jaarlijks beroep op de Drentse bevolking doet kwam in de plaats

van het miljoenenboekje, als bewijs dat Drenthe niet langer uitsluitend op hulp van buiten was aangewezen. In 1948 begon de provincie te subsidiëren. Sinds 1951 wordt naast enkele incidentele giften een jaarlijkse gift van het bedrijfsleven (A.K.U. en N.A.M.) ontvangen, terwijl sinds 1956 van de meeste Drentse gemeenten een jaarlijks subsidie ontvangen wordt.

In de na-oorlogse periode valt ook de afsplitsing van het D.E.T.I. (Drents Economisch Technologisch Instituut) van Opbouw Drenthe, waarmee de „economische opbouw” als doel van de Stichting verdween. Gedurende de bezettingsjaren was voor de schoolartsendienst een andere organisatorische vorm gekozen, zodat ook deze dienst na de oorlog niet meer bij Opbouw Drenthe thuis hoorde.

Van geheel andere aard waren de verschuivingen en veranderingen, die in een nog iets korter verleden plaats vonden en waarvan het jaarverslag 1950-1954 getuigt. Hierin wordt gesproken over de grote veranderingen in de wereld buiten Opbouw Drenthe en over veranderingen binnen Opbouw Drenthe. Onder de eerste groep moeten de veranderingen in de provinciale samenleving gerekend worden, waarbij het feit van de industrialisatie centraal staat. Drenthe was in deze jaren geenszins een gewest in ruste. Door de vestiging en verdere uitbouw van moderne industrieën en grote bedrijven als de Nederlandse Aardolie Maatschappij, de Enkalon en andere bedrijven veranderde het gehele samenlevingspatroon in Z.O.-Drenthe. Iets later in de tijd kwam ook het agrarische deel van de provincie op verschillende plaatsen in beweging doordat agrarische saneringsplannen op stapel gezet werden. Beide verschijnselen, „industrialisatie” en „agrarische sanering” waren op zichzelf geen typisch Drentse motieven, maar gevolgen van de bij de vooroorlogse situatie vergeleken, geheel gewijzigde sociaal economische constellatie in het land.

Zonder economische en sociale planning, zonder een uitgesproken welvaartspolitiek zouden deze veranderingen er niet zijn geweest.

Als veranderingen buiten Drenthe moeten ook genoemd worden, de verschuivingen, vernieuwingen en structuurwijzigingen welke zich in deze jaren begonnen af te tekenen op het terrein van het sociaal-culturele werk zelve.

Als zodanig kunnen hier slechts even aangeduid worden: het reveil

van de kerken t.a.v. hun taak in de wereld, de intensivering van de overheidszorg in zijn bemoeiingen met de mens in nood, de steeds verder gaande specialisatie, het ontstaan van geheel nieuwe terreinen van sociaal-cultureel werk (bejaardenzorg, gezinsverzorging, revalidatie, vorming bedrijfsjeugd, vakantie-recreatie problemen). Ook de orgaanvorming, welke met al deze ontwikkelingen gepaard gaat, en waardoor het gehele communicatie-patroon gewijzigd wordt, moet hierbij vermeld worden.

Tenslotte ontstond in deze periode, ten dele onder Amerikaanse invloed, de behoefte aan een betere wetenschappelijke fundering van het maatschappelijk werk, de behoefte aan sociaal onderzoek en aan een verantwoorde methodiek. Men heeft de begrippen „social casework”, „social groupwork” en „community organization for social welfare” slechts te noemen om een wereld van begrippen op te roepen, waarvan men in de jaren 1940-1945 nog geen voorstelling had. Wanneer men dan bij dit alles ziet, dat nergens in het sociaal-culturele werk, grenzen en afbakening duidelijk zijn, dat er grote begripsverwarring heerst, terwijl er dagelijks nieuwe termen uitgevonden worden, is het geen wonder, dat de toestand soms ietwat chaotisch lijkt. Wanneer men geen grenzen kan trekken tussen sociaal- en cultureel werk, tussen volksgezondheid en maatschappelijk werk, tussen voorlichting en maatschappelijk werk dreigt het gevaar, dat tal van organisaties elkaar gaan overlappen en door elkaar heen zullen werken.

Dit alles gebeurt thans dan ook soms in Drenthe, een provincie waarin, in een nog niet ver verleden, alle zaken te overzien waren en waar men er tot voor kort in slaagde:

- 1e het nieuwe min of meer uit het oude te laten voortkomen, dus een zekere continuïteit te handhaven en
- 2e in grote eensgezindheid samen te werken, waar dit kon.

Tot dit laatste was men in Drenthe ook wel genoodzaakt, gezien het gering aantal inwoners (300.000) en de verspreid wonende bevolking. Dat dit samenwerken mogelijk bleek met volkomen behoud van de geestelijke vrijheid was de glorie van Opbouw Drenthe.

De hierboven geschetste veranderingen in de Drentse samenleving vereisten, dat Opbouw Drenthe zich hieraan zou aanpassen, wilde er

geen verstarring optreden. Deze aanpassing was zoveel te meer gewenst, waar wel vast stond, dat het *essentiële* niet verloren behoefde te gaan. Wanneer men zich namelijk afvraagt welke de meest essentiële elementen van een Opbouworgaan zijn komt men tot de volgende vier punten:

- 1e Het Opbouworgaan is *ontmoetingspunt* tussen overheid en kerkelijk en particulier initiatief, tussen deskundigen op verschillend gebied (eventueel specialisten) en vrijwillige krachten.
- 2e Uit dit ontmoetingspunt kan *samenwerking* ontstaan. (Dit hoeft niet, maar moet van geval tot geval bekeken worden).
- 3e Het Opbouworgaan overziet de *provincie als geheel*, heeft de totaliteit in het oog. (Alle facetten, alle groepen, de gehele bevolking).
- 4e Het doel van het Opbouworgaan is de *voorziening* in sociaal-culturele noden en behoeften. (Het is daarmee meer dan bijvoorbeeld een gesprekscentrum).

Als *gemeenschappelijk* bindend principe ligt aan het werk van het Opbouworgaan ten grondslag: het beginsel van de *geestelijke vrijheid*. Meewerken aan het Opbouworgaan betekent voor elke groep, voor ieder individu, hiervan uitgaan. Tegelijkertijd is het waarborg voor de eigen autonomie en voor het zelfbeschikkingsrecht van iedere groep. Opbouw Drenthe kan deze zaken echter slechts realiseren, wanneer het bestuur, alle commissies en verdere organisatorische hulpmiddelen *representatief* zijn voor de bevolking van Drenthe als geheel.

Ook thans geldt nog onverminderd het principe, dat het orgaan een spiegelbeeld van de Drentse samenleving moet zijn.

Vandaar dat in de laatste jaren de samenstelling van dagelijks en algemeen bestuur aangepast werd aan de nieuwe situatie. Zo werden opgenomen: vertegenwoordigers van de provinciale levensbeschouwelijke toporganen voor maatschappelijk werk, vertegenwoordigers van de landbouw en de industrie, van de vakorganisaties en van de vrouwenverenigingen. In een ver doorgeorganiseerde samenleving kan het bestuur van een Opbouworgaan niet meer uit vertrouwenspersonen bestaan, maar moeten deze vertrouwenspersonen tegelijk representatief zijn voor bepaalde organisatorisch verbonden groeperingen van de bevolking.

Ook t.a.v. de *functie* van het Opbouworgaan vonden in de laatste jaren accent-verschuivingen plaats. Volgens het Stichtingsstatuut van 1948 heeft het Opbouworgaan een stimulerende, adviserende, service biedende, onderzoek- en planningsfunctie, waarbij incidenteel zelf uitvoerend optreden niet uitgesloten is. Dit laatste alleen wanneer *alle* groepen het erover eens zijn, dat iets gezamenlijk en onder Opbouwvlag moet gebeuren (voorbeelden hiervan zijn: het vormingswerk voor de bedrijfsjeugd, de opleidingscursussen voor kleuterleidsters). Terwijl in de dertiger jaren de nadruk misschien nog het meest viel op de stimulerende, adviserende en service taak, moet thans geconstateerd worden, dat terwijl deze taken in bepaalde werkvormen zijn blijven voortbestaan (o.a. Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk) de nadruk thans veel meer dan in de dertiger jaren valt op: sociaal onderzoek, planning, coördinatie, als in dit tijdsbestek meest urgente en noodzakelijke functies. In 1956 kreeg Opbouw Drenthe voor het eerst een socioloog in dienst, zodat nu ook het onderzoekwerk meer systematisch verzorgd kan worden.

Een resultaat van de eerder genoemde ontwikkelingen binnen de sociaal-culturele sector was, dat op allerlei, vooral nieuwe, terreinen van het maatschappelijk werk behoefte ontstond aan overleg tussen alle instanties, die hierbij betrokken waren, terwijl tegelijkertijd behoefte bestond aan een adviesorgaan van overheid en particulier initiatief op specifieke terreinen.

Zo werden in de loop van de laatste periode provinciale commissies ingesteld voor: *Gezinsverzorging, Bejaardenzorg, Buurt- en Dorpshuiswerk, A-socialiteitsbestrijding.*

In deze provinciale commissies zijn de verschillende levensbeschouwelijke organen, die zich met het onderwerp bezighouden verenigd met een aantal deskundigen en met figuren uit de overheidssector.

In het werk van deze commissies is veel van de oude werkvormen van Opbouw Drenthe terug te vinden: het zijn van ontmoetingspunt tussen overheid + particulier initiatief, de combinatie van deskundigheid met elementen uit de bevolking.

De adviserende, stimulerende, en service biedende functie wordt door deze commissies bij uitstek uitgeoefend, terwijl in de meeste gevallen ook onderzoek en in zekere mate planning in deze commissies

aan de orde van de dag zijn. De meest gebruikelijke werkwijze van een dergelijke provinciale commissie (bijvoorbeeld die voor Bejaardenzorg) is dat de commissie zich eerst een beeld tracht te vormen over de situatie t.a.v. haar onderwerp in de provincie Drenthe. (Onderzoek). De resultaten van dit onderzoek worden veelal neergelegd in een rapport, dat de situatie weergeeft en tegelijkertijd doordat het op behoeften en tekorten wijst een zeker werkprogramma aangeeft.

Wanneer een commissie zich op deze wijze met de materie vertrouwd gemaakt heeft en gezamenlijk een zekere gevarieerde deskundigheid bereikt heeft, treedt ze op naar buiten (als adviserende, stimulerende, soms coördinerende instantie). Zij geeft bijvoorbeeld advies aan een diaconie bezig met plannen voor een bejaardentehuis, aan het College van Gedeputeerde Staten over bij het provinciaal bestuur ingediende plannen, zij tracht plannen, waarbij men elkaar in de wielen dreigt te rijden op elkaar af te stemmen. (Bijvoorbeeld teveel bejaardentehuizen in dezelfde plaats).

De gewijzigde situatie in de Drentse samenleving enerzijds en op het terrein van het maatschappelijk werk anderzijds heeft zoals uit het bovenstaande blijkt aan nieuwe werkvormen het aanzien gegeven (provinciale commissies) en andere functies naar voren geschoven (onderzoek, planning, coördinatie).

Het is noodzakelijk thans nog na te gaan welke invloed de gewijzigde omstandigheden gehad hebben op de uit een vorige periode meegebrachte werkvormen, nl.:

- a. de dienst voor het Kleuteronderwijs,
- b. de dienst der Vrouwelijke Hulpverlening,
- c. de Huishoudelijke vorming,
- d. het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk,
- e. het Bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk.

a. *De dienst der Kleuterscholen*

Na de herleving van deze dienst in 1945 heeft allereerst een grote uitbreiding plaats gevonden. Kleuterscholen rezen als paddestoelen uit de grond. Betere financiële mogelijkheden leidden tot nieuw- en verbouw op grote schaal, waarbij steeds gebruik gemaakt werd van

Opbouw Drenthe als adviserende instantie. Alle bouwplannen kwamen in de Commissie Kleuteronderwijs (een Provinciale Opbouwcommissie, waarin naast de inspectrice voor het kleuteronderwijs, de inspecteur van de Volksgezondheid en andere deskundigen zitting hebben). Tot 1956 werd door Opbouw Drenthe nog steeds een bijdrage in de kosten van nieuw- en verbouw gegeven, waarvoor gelden geput werden uit de collecte Oktobermaand-Drenthemaand. Voor ieder nieuw- en verbouwplan kwam men tot 1956 bij Opbouw Drenthe om financiële hulp + deskundig advies.

De uitbreiding van het kleuteronderwijs had tengevolge, dat op verzoek van de onderwijsinstanties Opbouw Drenthe in deze periode behalve te Emmen ook te Assen en te Meppel Opleidingscursussen voor Kleuterleidsters oprichtte. Hiermede was het mogelijk geheel Drenthe van kleuterleidsters te voorzien.

Toen het Rijk in 1948 een rijksinspectrice benoemde, werd deze functie bij Opbouw Drenthe opgeheven. (De functionaris in dienst van Opbouw Drenthe werd benoemd als rijksinspectrice). In 1948 werd in het gehele land door de Opbouworganen een enquête ingesteld naar de toestand van het kleuteronderwijs, hierbij bleek, dat Drenthe t.a.v. de gestelde eisen, als resultaat van de jarenlange bemoeiingen, ver bovenaan stond.

Van een vergaande betekenis was de invoering van de Wet op het Kleuteronderwijs op 1 januari 1956. Hiermede was het sein gegeven, dat Opbouw Drenthe zich niet langer met deze materie zou behoeven bezig te houden. De opleidingscursus te Emmen werd door het Rijk erkend als Kweekschool voor Kleuterleidsters in Drenthe. In de loop van de jaren 1956 en 1957 is deze opleiding nu geheel afgeschoven en overgedragen aan een nieuw gevormd zelfstandig bestuur. Ook de opleidingscursus te Meppel werd overgedragen terwijl de cursus te Assen opgeheven moest worden.

Hiermede is het hoofdstuk kleuteronderwijs in de historie van Opbouw Drenthe afgesloten. Het geheel is nu rijkszaak geworden, de noodzaak van financiële hulp en van voorzien in het tekort aan opgeleide krachten is verdwenen. Alleen de Provinciale Commissie voor het Kleuteronderwijs blijft nog bestaan, omdat er bij de betrokken deskundigen nog wel behoefte bleek te bestaan aan een contact-

punt, waar men voor de bespreking van bouwplannen tesamen kon komen. Alleen een coördinerende en adviserende functie is dus overgebleven.

b. De dienst van de Vrouwelijke Hulpverlening

Deze dienst is naar structuur en functie dezelfde gebleven sinds de oprichting in 1939. Belangrijk is, dat naar het Drentse voorbeeld thans in bijna alle provincies federaties voor Vrouwelijke Hulpverlening zijn opgericht van gelijke structuur.

De werkobjecten zijn echter zeer aan verandering onderhevig. Een opsomming zou hier te veel plaats vereisen. Als typisch voor Drenthe moet echter wel genoemd worden de verzorging van de jaarlijkse collecte „Oktobermaand - Drenthemaand”, een huis aan huis lijsten-collecte door de gehele provincie, verzorgd door de Vrouwelijke Hulpverlening.

Als nieuw onderdeel van het werk is in 1951, overgenomen van de geliquideerde Stichting Volksherstel Drenthe, ontstaan het vakantien rusthuis „De Berkenhof” te Zuidlaren.

Door een grootmoedig gebaar van de Stichting Volksherstel in liquidatie werd aan Opbouw Drenthe een bijzonder aantrekkelijk gebouw ter beschikking gesteld, met de opdracht hierin het door Volksherstel begonnen vakantiewerk voor vermoeide huisvrouwen voort te zetten. Dit huis is nu 's zomers in gebruik als vakantiehuis, waar iedere week een nieuwe groep van ongeveer 25 vrouwen vakantie komt houden. 's Winters is het huis in gebruik als rusthuis voor rustbehoevende dames. De inrichting van het huis is geheel uit de collecte „Oktobermaand - Drenthemaand” bekostigd, terwijl ook in het exploitatietekort door de opbrengst der collecte voorzien wordt. De comité's voor Vrouwelijke Hulpverlening zorgen er voor, dat het huis winter en zomer gevuld is met die vrouwen, die dit verblijf het meest nodig hebben. Het huis wordt bestuurd door een commissie tot exploitatie, waarin zoals dit bij Opbouw Drenthe gebruikelijk is, alle levensbeschouwelijke groepen gerepresenteerd zijn. De zomer-vakantieweken zijn onderverdeeld in: algemene weken, specifiek orthodox christelijke en rooms-katholieke weken.

Dit vakantiehuis drijft geheel op particuliere gelden en ontvangt geen overheidssubsidie.

c. Huishoudelijke Vorming

Ook in dit onderdeel vonden belangrijke verschuivingen plaats.

Als direct gevolg van de industrialisatie vonden een groot deel van de land- en veenarbeidersmeisjes, waaruit vroeger de leerlingen voor het ambulante landbouwhuishoudonderwijs gerecruteerd werden, werk in fabrieken, een ander deel vond haar weg naar het primaire huishoudonderwijs, dat inmiddels belangrijk uitgebreid was.

Sinds 1948 is nu het gehele werk voor de eerstgenoemde groep omgezet in cursussen „Vorming Bedrijfsjeugd”. Toen in 1948 hiermede begonnen werd, was als landelijk voorbeeld alleen nog het Mater Amabiliswerk bekend. Het Zonnebloemwerk in Rotterdam startte gelijk met het Drentse werk.

Op dit gebied werd opnieuw pionierswerk gedaan omdat hier voor het eerst in deze vorm werk op het platteland in de noordelijke provincies opgezet werd. De gehele situatie van het plattelandsmeisje, werkzaam in de nieuwe industrieën van Z.O.-Drenthe, bleek te verschillen van wat uit de literatuur en praktijk in andere, vroeger geïndustrialiseerde streken van het land bekend was. Thans zijn alle vroegere ambulante landbouwhuishoudcursussen omgezet in cursussen Vorming Bedrijfsjeugd.

Het *verschil* met vroeger is dat thans een modern, aan de eisen van de tijd aangepast, veelzijdig programma gegeven wordt; de *overeenkomst*, dat het hier in wezen gaat om tekorten in huishoudelijke vorming bij dezelfde groep meisjes, nl. land- en veenarbeidersmeisjes, reeds vroeg ingeschakeld in het produktieproces (vroeger veen, thans industrie).

Organisatorisch heeft dit werk ook interessante aspecten.

Als eerste experiment en als voortzetting van de oude vorm van landbouwhuishoudonderwijs werd dit werk door Opbouw Drenthe *zelf* gestart, nadat hiertoe besloten werd in een vergadering, waarbij de betrokken instanties aanwezig waren. Het werk werd gestart voor levensbeschouwelijk gemengde groepen. Leervakken met levens-

beschouwelijke achtergrond werden voor protestanten en rooms katholieken gescheiden gegeven door docenten van eigen richting. In de commissie, welke achter dit werk stond, waren alle levensbeschouwelijke groepen vertegenwoordigd. Deze situatie kon wel startpunt, geen eindpunt zijn. Thans is de ontwikkeling zo, dat in Z.O.-Drenthe twee afzonderlijke stichtingen werken, nl. Mater Amabilis en een protestantse stichting. In de rest van de provincie en op sommige plaatsen in Z.O.-Drenthe werkt men nog gezamenlijk onder Opbouwvlag.

Belangrijk was echter dat met dit geheel nieuwe werk, waarbij de lessen in Drenthe zeer verspreid over de provincie gegeven moeten worden, van één punt uit begonnen kon worden. Eén punt, waar bovendien de leerkrachten gecentraliseerd aanwezig waren. Was dit niet mogelijk geweest, dan was het fabrieksmeisjeswerk zeker uiteindelijk toch wel in Drenthe ook van de grond gekomen, echter naar alle waarschijnlijkheid véél later.

T.a.v. de huishoudelijke voorlichting voor vrouwen valt ook het een en ander over verandering te vermelden. In Drenthe floreren de gewone cursussen in koken, naaien, matrassen maken, de slacht etc. nog bijzonder. Er zijn steeds veel meer aanvragen voor cursussen, dan waaraan voldaan kan worden. Toch vragen tegelijkertijd andere vormen van werk de aandacht en wordt thans bijvoorbeeld ook voorlichting gegeven over „diepvrieskluizen”, over „moderne woning-inrichting”.

Op enkele plaatsen in de provincie zijn thans proeven aan de gang, voor speciale vormen van huishoudelijke voorlichting bij de krotopruiming (overgang krot - nieuwe woning), terwijl ook enkele experimenten met groepen van zwak-sociale vrouwen gedaan werden, waarbij de maatschappelijke werkster ter plaatse ingeschakeld was.

Tenslotte kan nog vermeld worden, dat in verband met de plannen voor Drenthe als recreatie-gebied, ook cursussen voor pensionhoudsters gegeven werden.

d. Het Instituut voor Jeugd- en Ontwikkelingswerk

Voor dit Instituut is de situatie volkomen gewijzigd sinds de oprich-

ting in 1930. Het jeugdwerk kreeg enerzijds een minder voorname plaats in de Drentse samenleving, anderzijds is alles wat met vrijetijdsbesteding, recreatie en volksontwikkeling te maken heeft in dit tijdsbestek voor het veranderende Drenthe van uitermate groot belang. Hier is stellig grote behoefte aan voorlichting en kadervorming.

De jeugdorganisaties schijnen iets minder behoefte te hebben aan het Instituut, omdat zij, althans enkele in Z.O.-Drenthe, thans zelf over vrijgestelde krachten beschikken.

Besprekingen zijn echter in volle gang, om te trachten de nieuw opgerichte Provinciale Jeugdraad en het Instituut aan elkaar te binden. Het Instituut ontbeert een organisatorisch contact met de kringen van het jeugdwerk, de Jeugdraad mist elke outillage en apparatuur. Overigens wordt getracht de weinige manpower, die het Instituut momenteel bezit, zo efficiënt mogelijk in te zetten.

Per 1 januari 1958 is een handenarbeidspecialist benoemd, die uitsluitend op het gebied van de handenarbeid werkt. In de afgelopen jaren werd door het Instituut voor het eerst met veel succes voorlichting gegeven over *vakantiespel* voor kinderen. Hieraan bleek grote behoefte te bestaan, en hiermede heeft het Instituut weer een nieuw stukje werk ontwikkeld, geheel passend in de nieuwe situatie, waarin de „vakantiebesteding” een vraagstuk is geworden.

e. Het bureau voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk

Ook t.a.v. deze afdeling geldt, dat de maatschappelijke situatie zich sedert 1930 totaal gewijzigd heeft. Juist op dit terrein doen zich de recente ontwikkelingen binnen het maatschappelijk werk zeer duidelijk gevoelen. Van directe invloed zijn de volgende punten:

De aanstelling van plaatselijke maatschappelijke werksters in dienst van gemeentebesturen of kerken.

De grotere intensiteit van de overheidsbemoedigen op het terrein van het maatschappelijk werk. (Gemeentelijke Dienst voor Sociale Zaken). De activiteiten van de levensbeschouwelijke organen op het gebied van het maatschappelijk werk en hun organisatorische vormgeving.

De toename van het aantal specialistische diensten met eigen door

de provincie reizenden maatschappelijke werksters. (Sociaal Psychiatrische Dienst, M.O.B., A.V.O., Raad voor de Kinderbescherming, Pro Juventute). De ontwikkeling van de *casework*-methodiek met de tendenz de worker-client-relatie als het enige te zien, waardoor bezwaar ontstaat tegen besprekingen van gevallen in commissies.

Lange tijd echter werkten deze factoren in de verschillende Drentse gemeenten zeer ongelijk door. Er waren gemeenten waar de plaatselijke commissies voor Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk reeds in 1955 opgeheven moesten worden omdat ze niet meer in de situatie pasten (Emmen). Er waren andere plaatsen, waar sinds 1930 praktisch weinig veranderd is. Over de gehele linie is echter thans wel vast komen te staan, dat deze voorziening, passend bij de behoefte der dertiger jaren, thans niet meer geheel adaequaat is.

Besprekingen zijn dan ook gaande, om deze gehele opzet te herzien.

Hierbij is het van het grootste belang zich zeer goed te realiseren welke de bijzonder waardevolle elementen in deze dienst waren.

Als zodanig kunnen genoemd worden:

- a. De eigenlijke dienst aan „de gevallen” bewezen, waarbij dus voorkomen werd, dat op het platteland nood ongelenigd bleef. Deze dienst is thans naar het oordeel van velen, overbodig geworden.
- b. De inschakeling van vele vrijwillige krachten, die oog en oor kregen voor de noden en behoeften van hun onmiddellijke omgeving en hiervoor gemeenschappelijk een oplossing zochten.

Dit laatste punt is voor de Stichting Opbouw Drenthe bijzonder belangrijk. Het is ook de reden, dat men deze dienst niet lichtvaardig kon liquideren. Enige honderden vrijwillige krachten waren in deze plaatselijke commissies ingeschakeld. Door deze commissies ontstond evenals bij de comités voor Vrouwelijke Hulpverlening contact tussen mensen in de dorpen, die in gescheiden kringen plachten te leven. Door het geheel van de commissies werd als het ware een netwerk uitgespreid over de gehele Drentse samenleving.

Nu duidelijk is, dat deze werkvorm in de toekomst minder op de voorgrond zal treden, gaan de gedachten uit naar een vorm van werken, waarbij de onder *b.* genoemde uiterst waardevolle elementen toch tot hun recht kunnen blijven komen.

De oplossing hiervan wordt als volgt gezien:

- 1e Op het plaatselijke vlak zal in een aantal Drentse gemeenten toch behoefte blijken te bestaan, niet aan een *gevallen* commissie, maar aan een contactorgaan voor maatschappelijk werk, waarin overheid en kerkelijk en particulier initiatief tesamen komen in geregeld overleg. Een aantal vroegere Opbouwcommissies zal in deze nieuwe vorm omgezet kunnen worden, waarbij indien gewenst een deskundig Opbouwfunctionaris als adviserend lid de besprekingen kan bijwonen. In dit geval echter worden de commissies gemeentelijke commissies in plaats van Opbouwcommissies.
- 2e In een aantal gemeenten liggen specifieke problemen, die door en met de bevolking opgelost moeten worden. Een sociologisch onderzoek legt vaak de feiten open, geeft enkele aanbevelingen, maar dan moet het eigenlijke werk, in de vorm van een stuk „community-organization” nog beginnen.

Het is wel duidelijk, dat dit proces in de meeste plattelandsgemeenten niet zonder enige deskundige hulp van de grond komt.

Opbouw Drenthe ziet hier een nieuwe taak: het bijstaan van gemeentelijke commissies, ingesteld om bepaalde problemen op sociaal-cultureel terrein in de gemeente onder ogen te zien.

Hier kan een stuk zelfwerkzaamheid van de bevolking ontwikkeld worden, geheel aansluitend aan de nieuwste problematiek van de provinciale samenleving. Deze ligt nl. voor een groot deel in de vraag: hoe kan de bevolking het tempo van al deze veranderingen bijhouden, hoe kan voorkomen worden, dat veel over de hoofden van de mensen heen tot stand komt. In het proces van „community organization” nu is het hulpmiddel gegeven om de bevolking zelf actief bij alle veranderingen te betrekken. Dit op de juiste wijze te doen is echter vakwerk, waarvoor Opbouw Drenthe gaarne een deskundige kracht beschikbaar zal stellen. Hoe levend en urgent deze behoefte is, is in het afgelopen jaar al gebleken. Er zijn reeds een aantal plaatsen, waar dit proces zich in feite afspeelt en waar Opbouw Drenthe in een adviserende functie bij betrokken is. Gezien het tijdrovende en voorlopig in Nederlandse omstandigheden nog experimenteel karakter van dit werk, zal het nooit over de gehele provincie tegelijk aangepakt kunnen

worden. Maar telkens doen zich situaties voor, waarbij de noodzakelijkheid zich presenteert. Ook het werken met de plaatselijke plancommissies in de ontwikkelingsgebieden kan als zodanig gezien worden.

Wanneer in het hierbovenstaande dus geconstateerd wordt, dat het Bureau Jeugdzorg en Maatschappelijk Werk in de vorm van 1930 niet gehandhaafd moet worden, betekent dit niet uitsluitend een liquidatie van werkzaamheden. Op hetzelfde moment kondigt zich nl. een nieuwe behoefte, geheel passend in het tijdsbestek van 1959 aan, een behoefte waarvan de voorziening zeker op de weg ligt van een orgaan als Opbouw Drenthe. Uit het bovenstaande blijkt weer eens te meer, dat in een veranderende samenleving, behoeften en noden op sociaal terrein voortdurend wisselen en veranderen, en dat een Opbouworgaan, wil het zijn functie in deze samenleving naar behoren vervullen, van grote bewegelijkheid en flexibiliteit moet zijn.

SLOTBESCHOUWING

Het doel van dit artikel is geweest aan te tonen hoe Opbouw Drenthe zich in de loop van dertig jaar ontwikkeld heeft tot het orgaan, dat het thans is. Het tegenwoordige apparaat kan niet juist beoordeeld worden zonder een terugblik in het verleden en zonder perspectief voor de toekomst.

De geschiedenis van Opbouw Drenthe begint met een uitzonderingspositie van de provincie Drenthe, nl. de noodsituatie in de Drentse velen in 1926. Deze werd aanleiding voor de Rijksoverheid om, in een tijd, toen van overheidssubsidies voor dit soort werk nog bijna geen sprake was, Opbouw Drenthe geheel te financieren. In tijden van de grootste bezuiniging, in de dertiger jaren heeft Opbouw Drenthe het hoofd boven water kunnen houden, dank zij het feit, dat men in regeringskringen dermate geïnteresseerd raakte in dit experiment, dat men het een kans wilde geven. Hieraan is voornamelijk de latere voor-sprong van Drenthe op dit gebied te danken geweest. Ook het feit, dat men na de bevrijding, toen in andere provincies bij het beëindigen van het werk van Nederlands Volksherstel naar wegen werd gezocht om iets blijvends in het leven te roepen, in Opbouw Drenthe een voorbeeldbe-

drijf vond, is hiervan een gevolg. Hieraan is ten slotte ook te danken, dat Nederland in het Drentse werk – zoals telkens weer blijkt – een object gevonden heeft, waard om aan buitenlandse bezoekers te tonen.

Als een zilveren draad loopt intussen door de ontwikkeling van Opbouw Drenthe de lijn van een steeds minder afhankelijk worden van de Rijksoverheid alléén, en van een steeds toenemende financiële verantwoordelijkheid van het gewest zelf. (Provincie, gemeenten, particulieren). Dit is een gezonde ontwikkeling. Toch heeft deze ontwikkeling grenzen en moet in het oog gehouden worden, dat ook nu nog in 1959 Drenthe vergeleken met andere provincies een *arme* provincie is. De provincie Drenthe heeft nóg het laagste gemiddelde inkomen per hoofd van de bevolking. Het werkloosheidscijfer is nog steeds een veelvoud van dat in andere provincies. Het percentage krotten bedraagt in Drenthe nóg steeds bijna het dubbele van het nationale gemiddelde en het relatieve aantal éénkamerwoningen is hoger dan ergens anders. Maar Drenthe is niet alleen arm aan materiële zaken, minstens even uitzonderlijk is het gebrek aan manpower, vooral in de sociaal-culturele sector. Zowel in het dorpsleven zelf, als op het provinciale vlak zijn het slechts enkele mensen, van wie leiding uitgaat bij de uitvoering van alle noodzakelijke veranderingen en vernieuwingen.

Het is goed bij deze beschouwing de gehele sociale structuur van de provincie in het oog te houden. Het gaat hierom 300.000 inwoners, verspreid over een relatief grote oppervlakte, wonende in 34 gemeenten waarvan er slechts 5 een min of meer stedelijk karakter vertonen. (Assen, Coevorden, Emmen, Hoogeveen en Meppel).

Het overwegend *plattelandskarakter* van deze provinciale samenleving stelt ook bijzondere eisen. Centraal opgezette organisatiesystemen, uitgedacht in het westen des lands zijn hier vaak volkomen onbruikbaar, door de zeer verspreid wonende bevolking. Samenwerken is vaak een, alleen reeds op praktische gronden, gebiedende eis, wil er iets tot stand komen.

Op grond van het bovenstaande lijkt het gerechtvaardigd ook thans nog te constateren, dat de provincie Drenthe zich in een geheel eigensoortige situatie bevindt, en dat Opbouw Drenthe in deze situatie een geheel eigen rol heeft te spelen.

Het toekomstperspectief voor de Stichting Opbouw Drenthe in deze veranderende „Umwelt” vraagt dan ook in de eerste plaats een grote openheid voor nieuwe ontwikkelingen van de Drentse samenleving, een snel herkennen van nieuwe behoeften en voorzieningsmogelijkheden, een adequate aanpassing aan sociale structuurveranderingen.

Centraal staat bij dit alles ten slotte het maatschappelijk welzijn van de Drentse bevolking. Het gaat erbij al het hiervoor beschrevene niet in de eerste plaats om de opbouw van organen en apparaten te bevorderen, maar om de Drentse mens in zijn veranderende wereld van hulp te verzekeren, die niet afhankelijk maakt maar tot zelfstandig handelen op eigen verantwoordelijkheid leidt.

Stimuleren, adviseren, coördineren het zijn allemaal lege klanken, wanneer ze niet gezien worden tegen de achtergrond van de dienst aan de bevolking van Drenthe.

Het zou mogelijk zijn dit artikel, waarin het element der verandering zulk een grote rol speelt te beëindigen met een wijsgerig woord. Het „panta rei” schijnt als geen ander van toepassing op de situatie van het opbouworgaan in de Drentse samenleving. Echter even waar en hoeveel meer inspirerend voor de werkers, is het feit, dat dit werk, onafhankelijk van plaats en tijd alleen „in liefde dienende” volbracht zal kunnen worden.

Assen, juni 1959.